

ADAPTACIÓ I REBEL·LIA

Olga Xirinacs

L'enunciat d'aquesta taula rodona m'ha suggerit dues línies que semblen paradoxals però que són complementàries. Penso que la dona crea una bellesa rebel a través de la literatura. Però també que no hi ha rebel·lia sense adaptació.

Segurament, a l'època de la nostra formació, hem fet un aprenentatge del concepte clàssic de bellesa, a través de l'art en les seves manifestacions diverses. Més o menys assumit, l'hem incorporat a la creació de la nostra pròpia obra, i hem volgut que aquesta obra fos de qualitat. En aquest temps d'elaboració, la nostra evolució personal ens planteja la contradicció aparent: la rebel·lia del progrés i l'adaptació forçosa al moment que vivim. Durant tot aquest procés, el concepte de bellesa que havíem après pot haver passat per moltes transformacions.

Quan parlem de bellesa, penso que una de les condicions que ens permeten captar-la és la contemplació, l'observació sense prejudicis. Cal haver estudiat, sí, però és necessari l'esforç continu, el treball de camp diari; mirar-ho tot de nou, a través dels canvis particulars i socials. Això suposa un cert trencament amb formes anteriors; a vegades també en diem reivindicació, protesta o provocació. Aquestes paraules, nascudes d'un sentiment viu, ens estimulen. Són la majoria d'edat, l'emancipació, en fin la rebel·lia.

Una altra condició per la bellesa és l'afecte. En podria dir amor i em quedaria curta, però ho entenem així en el llenguatge comú: amor per la natura, passió pel cinema, deliri pels viatges, etc. L'afecció ens acosta a l'objecte, i l'enfoquem amb una minuciositat d'investigador pacient. D'aquesta manera han nascut, per exemple, des dels estudis ínfims de natura d'Albert Durer, fins la música minimal i la descomposició dels sons, dels colors i de la paraula. En literatura, però, no em refereixo tant a obres experimentals com a les que integren els nous fenòmens que defineixen el nostre temps; i aquesta és una feina d'investigació; és l'adaptació forçosa. Tinc molt en compte que solament seré original, o justificaré la meua literatura, si faig servir el llenguatge dels nostres dies, perquè les paraules d'on vaig aprendre ja són dites, i les de demà encara no les puc aventurar. ¿Què em pot oferir a mi, com escriptora, aquest moment vital?

Penso que estem vivint un dels temps més estimulants de la història: aparentment, han caigut fronteres, mites, dogmes i ideologies. Per fi podem ser lliures, i hauríem d'expressar-ho i celebrar-ho. Temo, però, que aquella antiga por a la llibertat ens faci estimar més les cadenes; no volem arribar a la majoria d'edat i necessitem que algú ens lligui i ens estiri pel coll, per tal de no haver de fer esforços de pensament. De totes maneres, hi ha una realitat: som dones, lliures, i tenim la literatura. Però, què s'ha fet de la bellesa? Perquè les dones no en som pas les dipositàries; aquesta seria una consideració molt parcial de les nostres capacitats.

Ara mateix, i en el camí de l'adaptació, penso que l'art -i la literatura l'entenc com a art-, evoluciona cap al mestissatge; cap a la integració de la diferència; i que, en la meua consideració estètica, he d'afegir aquest concepte al meu pensament i treballar en aquest sentit. M'explico: és un vell desig que les arts s'integrin les unes en les altres; que es complementin i se serveixin de les noves tècniques. Però no és solament el mestissatge ètnic: integració i acceptació de cultures, pensaments i situacions diverses. No és cap novetat, i d'antic les traduccions, els viatges i la literatura marginal ens han acostat la diferència, perquè l'evolució i la rebel·lia ens han portat fins aquí.

Dones escriptores al nostre país n'hi ha, i amb notable personalitat. La literatura catalana de dones ja ha sortit del ghetto dels anys setanta, on es solia referir a problemes domèstics específics, fracassos i lamentacions, sense anar gaire més enllà. Marguerite Yourcenar, en una línia de pensament força interessant, fa observar que en l'obra de la dona hi falta una certa visió de conjunt, un distanciament que permeti l'historiador obtenir de la seva obra, per exemple, la perspectiva del temps -ella en diu del segle-. En alguns moments determinats demana una certa tendència a la impersonalitat, a traspasar els problemes propis per tal d'examinar el conjunt. És una opinió, potser un advertiment.

Si acceptem això, què triarem? La bellesa universal o la bellesa de la vida quotidiana? O potser la duresa terrible de totes dues coses. Aquí topem amb el dilema entre la realitat crua i la imaginació evasiva; entre la bellesa i l'horror. Però, cal, de veritat, triar? Som a l'època del macro i del micro; l'univers sencer se'ns posa a l'abast en un cap d'agulla, i el nostre art d'escriure ho ha de captar tot. Saber-ho expressar i comunicar, des del periodisme fins a la poesia, passant per la narrativa i l'assaig, vet aquí el gran repte.

Sembla que la taula ens demanava una certa reflexió sobre la nostra obra en concret. Pel que fa a la meua literatura, que en aquest moment compta ja amb trenta volums publicats, he procurat tenir una comprensió universal, sempre, però, a partir d'una fidelitat concreta al lloc propi, d'on em reconec; excepte en alguna obra situada a Anglaterra, com és el premi Sant Jordi *Al meu cap una llosa*, que recrea la mort de Virginia Woolf; i en alguns contes, de localització estrangera.

Pel que fa al mestratge de dones -el dels homes el deixarem per un altre dia que se'ns demani-, he reconegut amb preferència la bellesa de fons i forma en la pacient arqueologia de Marguerite Yourcenar; les dures i crítiques imatges de Simone de Beauvoir; la rica i tendra imaginació d'Isak Dinesen; i la lúcida dissecció cosmopolita de Nina Berberova, entre altres. De totes maneres, les meves influències han vingut més de pintors i músics que d'escriptors. Penso, potser com anècdota, que els efectes de la bellesa observada en l'art, sovint es deuen als atzars, no pas a les intencions dels artistes. Quan descobrim una pinzellada interessant, un passatge musical suggestiu, o una frase feliç que ens emociona, i tenim ocasió de comentar-ho amb l'autor, no solem coincidir: ell o ella en consideraven millor una altra. Tots ens hem trobat que la lliure interpretació dels lectors ens ha sorprès més d'una vegada.

Bellesa, dona i literatura. Primer de tot, en l'aprenentatge, ens deixem seduir per l'enamorament de les paraules i de l'art que hem après; som dòcils i fidels. Sols cal observar les dedicatòries i cites d'autors novells i no tan novells, enganxats a una o a una determinada capella; els que som jurats de premis ho sabem bé. Després, en créixer, dominem el nostre art amb gust, perquè ja l'hem posseït. Es podria dir que ja som capaços d'assumir els nostres models i ens hi creiem iguals, cosa que ens permet caminar sols. Finalment, seguint el procés d'expansió, ens oblidem de tot, subvertim els conceptes i juguem amb les percepcions, els sentiments i les paraules: és la literatura, plena i rebel, ja independent.

Admiro de fa molt temps un poema d'Ungaretti, del seu llibre *L'alegria*. Es diu "Matí" i té solament dues línies: "M'il·lumino / d'immens". Sempre m'ha fascinat, però un dia el vaig contradir amb un poema meu que es titula "Mes no d'immens". No tant per negar el seu poema bellíssim com per buscar-li un contrapunt, per veure-hi un altre aspecte. Rebel·lia, sí, però al pas de l'adaptació a una nova forma. Reconec la seva il·luminació, però ja no en faig mite i li poso condicions. Aquest petit exemple és part del procés desmitificador, però, compte, no destructiu.

D'aquesta manera descobreixo dues coses importants; una: altres cares d'una mateixa veritat. Dues: que els mites, en caure, no m'han ferit. Llavors el meu món s'enriqueix amb la reflexió i potser amb la fascinació per altres belleses que conviuen i s'adapten.

Ara em podria pensar que sóc lliure, per fi. Però, arribada a aquest punt, comparteixo, com a dona escriptora, una de les grans mancances de la literatura catalana d'aquest final de segle: no poder comunicar ni bellesa ni literatura fora del petit país, a causa de la dificultat i de la precarietat en què ens movem pel que fa a les traduccions al castellà i a llengües estrangeres. Qualsevol anglès, americà o italià arriben aquí traduïts amb les seves primeres novel·les, i la premsa els saluda com a mites. En canvi, la nostra sortida natural és escassa, i el procediment necessitaria una revisió fonda. Aquí no hi valen ni rebel·lions ni adaptacions, perquè encara patim unes estructures que no ens permeten sortir amb facilitat. La nostra llibertat com a escriptors i escriptores s'atura a la frontera. Que les fronteres existeixen ho patim en pròpia carn, a causa de la llengua, per això abans he dit que havien caigut en apariència. Fa dos dies algú declarava al diari: "A Catalunya hi ha qualitats excepcionals, però no hi ha capacitat de promoure el que es fa". Nosaltres depenem, naturalment, més de l'economia de mercat que no de la qualitat de l'obra. Reivindico doncs, bellesa, dona i literatura, aquí, però també fora, i si pot ser, aviat.